

Конет А.В.

аспірант,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

МАНІПУЛЬОВАНА ДЕМОКРАТІЯ

Маніпуляція з професійного словника циркачів вже доволі давно перейшла до термінології, мало пов'язаної з мистецтвом рук (франц. manipulateur – рухи руки чи обох рук для виконання певного завдання). Вправні рухи кінцівок замінилися не менш філігранними розумовими виправами. Та й мета маніпуляцій ускладнилася – з розважального дійства чи ремісничої праці трансформувалася до намагання вплинути і змінити те, що зовсім не матеріальне – людську свідомість. Асоціативно термін маніпуляція тісно пов'язаний з шахрайством, обманом, приховуванням справжніх мотивів.

Людство сприйняло експансію технологій маніпуляції на практично усі сфери життя приблизно так, як поширення вірусу грипу: ці речі з'являються на певному етапі розвитку цивілізації, уникнути їх неможливо, подолати – поготів, бо з кожною епідемією демонструють дивовижну здатність до мутацій і камуфляжу. Єдиний дієвий спосіб захисту – усвідомлення небезпеки і самозахист, вдатися до яких спроможні не всі, бо це також один із вищих шаблів розвитку людини і суспільства. Стати особистістю, поміж іншим, означає збагнути, що впродовж життя стоїш перед загрозою маніпуляції, і, зрозумівши це, формувати і зміцнювати той внутрішній стержень, який дасть змогу вирізняти маніпулятивні дії і ефективно їм опиратися. У цьому сенсі поява тематичного числа журналу «І», присвяченого маніпуляціям свідомості, попри фіксацію неймовірного збільшення кількості маніпуляцій у найширшому розумінні цього слова, свідчить і про те, що суспільство усвідомлює це явище і готове йому протистояти [1, с. 21].

Маніпуляції багатолікі. Економічні маніпуляції мають найбільш предметний діапазон. Маніпуляції цінами (від ринку зерна та нафти – до тарифів на комунальні послуги), маніпуляції обмінними курсами валют (для прикладу різниця у вартості валюти в Києві та у Львові),

маніпуляції курсами акцій (менш видимі, але від того не менш впливові на економічне становище кожного з нас). Інформаційні маніпуляції опанували сферу засобів масової комунікації. На відміну від економічних, повна легітимація яких хоча б теоретично стримується правовим полем, маніпулятивне управління інформаційним потоком майже повністю безконтрольне. На рівні державних каналів комунікацій цим успішно займаються найвищі посадовці, вважаючи маніпуляцію органічним і необхідним елементом політики та урядування. На рівні приватних ЗМІ розробляють сценарії та смикають за ниточки власники газет, телеканалів, інтернет-сайтів, тому недоречно звинувачувати у жонгливанні інформацією журналістів – вони, в одних випадках, такі ж несвідомі об'єкти маніпуляцій, як і ми, а в інших – лише виконавці наказів роботодавців [1, с. 115].

Певним різновидом інформаційних є адміністративні маніпуляції, що на час виборів набирають назви адмінресурсу, справжні ймення яких – шантаж і зловживання службовим становищем, і з відвагою назвати речі своїми іменами має прийти розуміння того, що вони караються конкретними статтями кримінального кодексу. У цьому випадку найбільша перешкода до обмеження адміністративних тисків – низький рівень юридичної обізнаности, а також та людської, громадянської гідности і відваги кожного, хто стає об'єктом маніпуляцій. Інколи відносини з державою вибудовуються точно за сценарієм дружини алкоголіка. Спершу наллє чарку, в надії, що цього разу благовірний не зірветься, а він, звісно, зривається, потім б'є, і вона плаче, отримуючи емоційну винагороду від усвідомлення, що вона мучениця, яка несе свого чоловіка-алкоголіка як хрест. А треба – не наливати, не навіювати державі, що вона може управляти свідомістю людей, не потакати царству Кесаря [2, с. 95].

З інформаційними межують мовні маніпуляції, що використовуються як один із інструментів перших. Можна, скажімо, повідомити про «епідемію вірусного гепатиту у місті N», а можна про «злочин конкретних посадових осіб комунальних та санітарних служб міста N». Від обраного стилю подачі залежатиме ставлення громадськості до певної події, а отже гіпотетично і її дії. У ситуації існування багатьох альтернативних, залежних від різних об'єктів, джерел інформації

розпізнати мовні маніпуляції неважко. Проблема швидше у тому, що споживачі нерідко консервативні (чи збайдужілі) і за звичкою черпають відомості з одного-двох джерел, не даючи собі труда збільшити коло і порівняти суть повідомлень, стаючи тим самим легкою здобиччю маніпулянтів. На вузлі поєднань економічних, інформаційних, мовних маніпуляцій базуються рекламні. Маючи на меті конкретний економічний зиск, рекламні менеджери є піонерами у створенні і використанні найновіших технологій маніпуляцій, оскільки результат і вигоди від такого втручання у свідомість споживача спрацьовують найшвидше і вимірюються конкретними цифрами росту продаж, прибутків, чи збитків конкурентів, а відтак і винагород авторам техніки впливу [2, с. 125].

Окремо можна виділити і міжособистісні чи побутові маніпуляції. Сімейні тирани, начальники-самодури, акцентуєвані особистості, що намагаються у різний спосіб вплинути на обрану жертву, підкоривши і використавши її – такі психологічні пресинги відомі будь-кому з нас. Незважаючи на те, що такі маніпуляції сфокусовані не на маси, як попередні, а на одну особу (або кілька осіб), ними не можна нехтувати. Гігієна і загартовування психіки, виховання певного імунітету до небажаних і шкідливих впливів на свідомість не менш важливі, аніж турбота про здоров'я фізичне. Переважна більшість найманих убивць чи членів банд, керованих тими, хто заволодів їхньою свідомістю, не скаржаться на самопочуття, однак вони невиліковно хворі на «синдром маніпульованих». Ця недуга інфікує не лише асоціальні типажі, але й цілком пристойні, на перший погляд, сім'ї і товариства [2, с. 151].

Усі види маніпуляцій досягають свого апогею у каламутні часи передвиборних перегонів. Мобілізуючи усі можливі і неможливі, допустимі і недопустимі, законні і незаконні методи і кошти, невелика група людей (а порівняно з мільйонним електоратом – таки справді невелика), намагається в черговий раз переконати нас, що біле є чорним і навпаки, що якщо не він (вони), то нам кінець, що лише з ним (з ними) і правда, і воля, і дармове пиво. І тут важливо не бути байдужим, бо саме байдужі, як стверджує Мирослав Попович, найшвидше піддаються маніпуляціям, їм найлегше прийняти рішення, оскільки процес відбувається «з чистого листа», без вагань, порівнянь, роздумів. Важливо

зберегти відчуття умовності кожного слова, кожного символу, не ставати на шлях сліпого фетишизму чи ідолопоклонства. Слова словами, а реальність реальністю. Поки ми не будемо бачити зв'язку між тим, як ми голосуємо (чи не голосуємо) і тим, як живемо – все буде залишатися по старому. Помилкою було б вважати явище маніпуляцій свідомістю характерним лише для тоталітарних держав чи держав з «керованою демократією», як, скажімо, Україна. Маніпуляції присутні й у країнах з розвиненою і стабільною демократичною системою. Однак там незалежна судова влада, реальні, а не лише декларовані свобода слова, право на отримання правдивої інформації, а також впливові інституції громадянського суспільства є тими стримуючими факторами, що не дозволяють так безконтрольно, відкрито і брутално користатися чорними методами управління громадською думкою, втручаючись у свідомість кожного зокрема [2, с. 174].

Маніпуляція – це гра з вогнем. Коли на телебаченні розгортаються безконечні ігри від спортивних до «поля чудес» і «останнього героя», то варто пам'ятати, що існують й інші забави – у пошуки ворога, у розбудову псевдо-незалежності, у світле майбутнє чи знищення еретиків. Якщо ми не опануємо правилами цієї гри, не будемо свідомими гравцями, то великою є ймовірність, що вона переродиться у набагато небезпечнішу форму гри тоталітарної, гри всерйоз, коли громадська думка заміниться маніпуляцією, четверта влада зростеться з олігархічною, а маніпулянти всіх мастей будуть грати на глибинних і чорних почуттях натовпу.

Список використаних джерел:

1. Лосєв А.Ф. Діалектика міфу [Текст] / Лосєв А.Ф. – Х.: Академічний Проект, 2008. – 303 с. – (Філософські технології).
2. Кара-Мурза С.Г. Маніпуляція свідомістю [Текст] / С.Г. Кара-Мурза. – К.: Ексмо, 2008. – 864 с.